

DR DAMIAN MYŚLIŃSKI
University of Szczecin in Szczecin (Poland)

Assistant Professor at the Institute of Pedagogy, University of Szczecin. Special education teacher and music therapist. Research interests: education and therapy for people with disabilities. President of the Kulturalna Kultura Foundation.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2294-7719>

E-mail: damian.myslinski@usz.edu.pl

CC-BY-NC-ND 4.0 Deed

ATTITUDES OF SPECIAL EDUCATION AND SOCIAL REHABILITATION STUDENTS TOWARDS PEOPLE WITH DISABILITIES: RESEARCH REPORT

Postawa studentów kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna wobec osób z niepełnosprawnością. Doniesienie z badań.

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2026.38.09>

1. Postawa wobec niepełnosprawności

Dążenie do u efektywniania i rzeczywistego zrozumienia idei inkluzji edukacyjno-społecznej stwarza konieczność badania postaw społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnością¹. Pozwolić to może na przemyślane budowanie społeczeństwa rozumiejącego negatywne znaczenie formowania opresji i ucisku wobec innych². Philip Zimbardo i Michael Leippe podkreślają, że postawa to: „wartościujące nastawienie oparte na elementach poznawczych, reakcjach uczuciowych oraz intencjach co do przyszłości i na zachowaniu”³. Bogdan Wojciszke zaś proponuje rozumienie postawy jako: „względnie trwałą tendencję do pozytywnego lub negatywnego wartościowania (...) obiektu”⁴. Definicja postawy zawiera się w strukturze zbudowanej z wiedzy i przekonań (aspektu poznawczego), uczuć (aspektu emocjonalnego) oraz zachowań (aspektu behawioralnego) wobec przedmiotu postawy⁵. Dominik Moskal zauważa, że: „Nawet pozytywna ocena obiektu w ramach komponentu poznawczego, połączona z negatywnym stosunkiem emocjonalnym, nie zagwarantuje, że jednostka będzie w każdej sytuacji deklarować przychylność do obiektu”⁶.

W historii ludzkości zauważyć można trzy rodzaje okresów charakteryzujących podejście społeczeństw do osób z niepełnosprawnością: wrogości, litości i współczesny okres – włączania⁷, stąd postawa wobec tych osób na przestrzeni lat ulegała zmianie. Zazwyczaj wyróżnia się dwa warianty tej postawy. Pierwszy – postawa pozytywna – charakteryzuje się rzeczywistą oceną funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością, pozytywnym nastawieniem

¹ A. Krause, *Edukacja włączająca w dyskursie hipokryzji*, „Studia z teorii wychowania” 2023, 14, 1(42), s. 85-101.

² A. Twardowski, *Kontrowersje wokół społecznego modelu niepełnosprawności*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2019, 2(16), s. 7-23.

³ P. Zimbardo, M. Leippe, *Psychologia zmiany postaw i wpływu społecznego*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2004, s. 52.

⁴ B. Wojciszke, *Psychologia społeczna*. Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 200.

⁵ I. Wolska-Zogata, *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych – przegląd badań*, „Współczesne Pielęgniarstwo i Ochrona Zdrowia” 2012, 1(4), s. 81-86.

⁶ D. Moskal, *Socjokulturowe ujęcie emocji. Emocje a postawy społeczne*, [w:] *Zależności i zjawiska społeczne – interdyscyplinarne rozważania naukowe*, red. J. Kozłowska, I. Domina, Wyd. Naukowe TYGIEL sp. z o.o., Lublin 2022, s. 34.

⁷ I. Wolska-Zogata, *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych – przegląd badań*, „Współczesne Pielęgniarstwo i Ochrona Zdrowia” 2012, 1(4), s. 81-86.

wobec niej oraz zachowaniem opartym na akceptacji i szacunku. Drugi – postawa negatywna – jest odzwierciedleniem niepełnego rozumienia funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością na fundamencie litości, przesadnej opieki lub też wrogości, z negatywnym nastawieniem wobec tej osoby oraz zachowaniem pełnym izolacji, nieprzychylności i braku szacunku⁸. Postawą pośrednią, zawierającą zarówno cechy postaw pozytywnych jak i negatywnych jest – nazywana przez Adama Grabowskiego – postawa ambiwalentna (umiarkowana)⁹. Ambiwalencja jest bardziej intensywna, gdy poszczególne aspekty oceny są bardziej zróżnicowane.

Joanna Kapias zaznacza, iż kształtowanie postaw wobec osób z niepełnosprawnością powiązane są z osobą: „stanowiącą przedmiot oraz podmiot postawy”¹⁰. Przedmiotem stawać się może choćby wygląd zewnętrzny osoby z niepełnosprawnością w percepcji osoby bez niepełnosprawności. Czynniki zaś determinującymi podmiot postawy mogą być: „płeć, wiek, poziom wiedzy ogólny i z zakresu obejmującego podmiot postawy oraz cechy osobowościowe”¹¹. Ponadto postawa społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnością na przestrzeni lat może ulegać wspomnianym zmianom, gdyż przemianom ulegają zachowania społecznie akceptowalne, polityka socjalna państwa, wyznawane idee i wartości, co również wpływa na poziom tych postaw¹².

Badanie postaw wobec osób z niepełnosprawnością podejmują badacze m.in. dla zrozumienia dynamiki procesu inkluzji edukacyjno-społecznej oraz czynników mających znaczenie dla tego procesu¹³. Pozwolić to może na próbę wyznaczania kierunków wsparcia w zakresie rozumienia problematyki niepełnosprawności w różnych grupach społecznych. Tym bardziej istotne jest badanie postaw wobec osób z niepełnosprawnością wśród podejmujących studia pedagogiczne. Osoby te, po zakończeniu kształcenia będą pracowały z dziećmi, stąd ważne jest poznawanie omawianych postaw dla ewentualnego intensyfikowania działań profilaktycznych i edukacyjnych w zakresie problematyki niepełnosprawności już w początkowym etapie studiowania. Niereagowanie bowiem na trwałe negatywne postawy wobec osób z niepełnosprawnością może prowadzić nawet do aktów dyskryminacyjnych¹⁴.

2. Metodologia badań własnych

Wspomniane zostało, iż rozpatrywanie postaw różnych grup społecznych wobec osób z niepełnosprawnością jest wyrazem zrozumienia konieczności budowania społeczeństwa pozbawionego uprzedzeń i wrogości wobec drugiego człowieka. Przeciwdziałanie postawom negatywnym wiąże się z walką z dyskryminacją i stygmatyzacją w społeczeństwie¹⁵. Wobec powyższego, niezwykle istotne jest poznawanie postaw wobec osób z niepełnosprawnością tych, którzy ubiegają się o objęcie funkcji wychowawcy dzieci i młodzieży. Oni bowiem

⁸ J. Kossewska, *Społeczeństwo wobec osób niepełnosprawnych – postawy i ich determinanty*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis Studia Psychologica” 2003, 14, s. 39-59.

⁹ A. Grabowski, *Ambiwalencja postaw interpersonalnych w sytuacji stałego kontaktu i po jego zakończeniu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.

¹⁰ J. Kapias, *Postawy studentów pełnosprawnych wobec studentów z niepełnosprawnością w percepcji studentów z niepełnosprawnością*, [w:] *Przestrzeń i odmienność – pasje i zaangażowanie młodych pedagogów specjalnych*, red. A. Wojtas-Rduch, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, s. 22.

¹¹ M. Chodkowska, Z. Kazanowski, *Socjopedagogiczne konteksty postaw nauczycieli wobec edukacji integracyjnej*. Wyd. UMCS, Lublin 2007, s. 56.

¹² M. Gazdulska, *Postawy społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnościami w ujęciu historycznym i współczesnym*, „Seminare” 2008, 25, s. 281-288.

¹³ Por. M. Kanar, *Postawy studentów wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2021, 11, s. 127-138.

¹⁴ U. Olejnik, *Gotowość do akceptacji osoby z niepełnosprawnością w grupie rówieśniczej a postawy zdystansowania versus tolerancji młodzieli słabowidzącej*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2021, 1(51), s. 23-41.

¹⁵ A. Sękowski, M. Niziołek, *Uwarunkowania postaw wobec osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności*, „Przegląd psychologiczny” 2011, 54(4), s. 343-361.

ukazując swoją postawę wobec drugiego człowieka, w tym wobec osób z niepełnosprawnością, stają się przewodnikami, w których wychowankowie upatrują wzoru do naśladowania¹⁶.

Celem prezentowanego badania było poznanie postaw wybranych studentów pierwszego roku kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna, studiujących w jednym z polskich uniwersytetów, wobec osób z niepełnosprawnością. Mimo, że w Polsce występuje w dalszym ciągu dyskurs naukowy dotyczący odłączności i nieodłączności pedagogiki resocjalizacyjnej od pedagogiki specjalnej¹⁷, jednak niniejsze badania opierają się założeniu Marka Konopczyńskiego, który konstatuje: „Pedagogika resocjalizacyjna obecnie uzyskała już status samodzielnej subdyscypliny pedagogicznej i coraz rzadziej w literaturze przedmiotu przypisywana jest zakresowo pedagogice specjalnej”¹⁸. Potwierdzeniem procesu wprowadzania zmian tej dyferencji jest możliwość podjęcia w Polsce studiów na kierunku pedagogika resocjalizacyjna w wielu ośrodkach akademickich (m.in. w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). Współcześnie ten kierunek studiów charakteryzuje się odrębną i indywidualną strukturą, czego wyrazem jest również istnienie Katedr Pedagogiki Resocjalizacyjnej.

Badania naukowe stawać się mają procesem poznawania otaczającego świata. Niniejszy artykuł ukazuje niebadane dotychczas elementy budujące tożsamość studentów wybierających kierunki studiów, które niegdyś w zakresie tematycznym traktowane były jedynie nierozłącznie. W tym kontekście ww. postulat poznawczy niniejsze badania spełniają.

Problem badawczy zawierał się w pytaniu: Jakie są postawy wybranych studentów pierwszego roku kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna, wobec osób z niepełnosprawnością? Uszczegółowieniem problemu badawczego było poznanie postaw ww. studentów w aspektach dotyczących emocji, przekonań i zachowań wobec osób z niepełnosprawnością.

Do realizacji badań wybrano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankiety oraz kwestionariusz ankiety w ramach narzędzia badawczego¹⁹. Narzędzie badawcze składało się z dwóch części. Pierwsza służyła do zebrania danych o respondentach. Zawierała pytania odnoszące się do płci, wieku, wykształcenia, profilu kształcenia w szkole średniej oraz wykształcenia rodziców / opiekunów prawnych. Drugą część kwestionariusza ankiety stanowiła polska wersja testu Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities (Mas)²⁰ – nazwana Polską Wielowymiarową Skalą Postaw Wobec Osób Z Niepełnosprawnościami (PI-Mas)²¹. Test ten składa się ze struktury trzech komponentów sprawdzających postawę wobec osób z niepełnosprawnością w aspektach dotyczących przekonań, emocji i zachowania. Jego realizacja polega na ustosunkowaniu się respondenta do 34 sytuacji, którym przypisuje się możliwość ich rzeczywistego wystąpienia na pięciostopniowej skali – mniejsza liczba uzyskanych punktów świadczy o prezentowaniu

¹⁶ B. Koziół, *Nauczyciel kiedyś i dziś. Zmiany w postrzeganiu osoby preceptora i jego funkcji wychowawczo-edukacyjnej*, „Kultura i wychowanie” 2024, 1(25), s. 49-68.

¹⁷ Por. J. Chmielewski, M. Raczkowski, *O tożsamości dydaktycznej pedagogiki resocjalizacyjnej na tle rozwoju kształcenia studentów*, „Przegląd Pedagogiczny” 2025, 1, s. 52-71.

¹⁸ M. Konopczyński, *Potencjał pedagogiki resocjalizacyjnej*, „Resocjalizacja Polska” 2018, 16, s. 6.

¹⁹ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.

²⁰ L. Findler, N. Vilchinsky, S. Werner, *The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS): Construction and Validation*, „Rehabilitation Counseling Bulletin” 2007, 50(3), s. 166-176.

²¹ I. Radlińska, A. Starkowska, M. Kożybska, K. Flaga-Gieruszyńska, B. Karakiewicz, *The multidimensional attitudes scale towards persons with disabilities (MAS) – a Polish adaptation (MAS-PL)*, „Annals of Agricultural and Environmental Medicine” 2020, 27(4), s. 613-620.

postawy o pozytywnym, większa zaś negatywnym natężeniu wobec osób z niepełnosprawnością²².

Badanie zrealizowane zostało w 2025 roku w jednym z polskich uniwersytetów. Wzięły w nim udział 63 osoby – studenci pierwszego roku jednolitych studiów magisterskich kierunku pedagogika specjalna (31 osób) i studenci pierwszego roku studiów licencjackich kierunku pedagogika resocjalizacyjna (32 osoby). Kształcenie na obu kierunkach studiów realizowane jest niezależnie, tzn. każdy z kierunków posiada odrębną strukturę organizacyjną. Kobiet uczestniczących w badaniu było 59 (96%), a mężczyzn 4 (6%). Zakres wiekowy badanych obejmował osoby w wieku od 18 lat (7 osób), do 22 lat (3 osoby). Najwięcej badanych było w wieku 20 lat (27 osób), nieco mniej w wieku 19 lat (19 osób). Do ostatniej grupy wiekowej należeli studenci w wieku 21 lat (7 osób). Wszyscy badani zadeklarowali aktualne wykształcenie na poziomie szkoły średniej. Ukończony kierunek kształcenia w szkole średniej przez respondentów zawierał się w wyborze profilu humanistycznego (24 osoby), profilu biologiczno-chemicznego (16 osób), profilu językowego (8 osób) oraz innych, mniej licznych reprezentowanych profili klas (15 osób). Wykształcenie rodziców / opiekunów prawnych badanych osób obejmowało wykształcenie średnie (rodzice / opiekunowie prawni 20 respondentów), wykształcenie wyższe licencjackie (rodzice / opiekunowie prawni 13 respondentów), wykształcenie wyższe magisterskie (rodzice / opiekunowie prawni 23 respondentów) oraz inne, nieokreślone w kwestionariuszu ankiety wykształcenie (rodzice / opiekunowie prawni 6 respondentów). Podkreślić należy, iż zarówno studenci kierunku pedagogika specjalna, jak i studenci kierunku pedagogika resocjalizacyjna zadeklarowali, że do momentu udziału w opisywanym badaniu nie uczestniczyli w wykładach / warsztatach / ćwiczeniach o zakresie problematyki niepełnosprawności.

3. Opis wyników badań własnych

Średnia liczba punktów uzyskanych przez respondentów prezentowanego badania w teście PI-Mas wyniosła 96 punktów. Maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania w teście, świadcząca o skrajnie negatywnej postawie wobec osób z niepełnosprawnością wynosi 170, minimalna zaś – obrazująca szczytową pozytywnie postawę wobec tych osób to 34. Wynik badanych osób uznać należy za ambiwalentny (umiarkowany) – mieści się bowiem poniżej środka skali. Różnica średnich zdobytych punktów przez studentów kierunku pedagogika specjalna i kierunku pedagogika resocjalizacyjna wyniosła 2,3 jednostki punktowej – wyniki w obu grupach były zatem zbliżone.

Tabela 1 stanowi uszczegółowienie zrealizowanego testu PI-Mas w aspektach dotyczących przekonań, emocji i zachowania respondentów wobec osób z niepełnosprawnością.

Tabela 1 Badania własne: statystyki opisowe

Statystyki opisowe								
		Kierunek studiów	emocje		przekonanie	zachowanie		
N		pedagogika specjalna	31		31		31	
		pedagogika resocjalizacyjna	32		32		32	

²² Tamże.

Braki danych	pedagogika specjalna	0	0	0	
	pedagogika resocjalizacyjna	0	0	0	
Średnia	pedagogika specjalna	37.2	37.8	20.3	
	pedagogika resocjalizacyjna	39.3	38.2	20.1	
Odchylenie standardowe	pedagogika specjalna	5.35	5.76	3.12	
	pedagogika resocjalizacyjna	7.77	5.41	4.23	
Minimum	pedagogika specjalna	29	28	14	
	pedagogika resocjalizacyjna	25	28	8	
Maksimum	pedagogika specjalna	53	48	26	
	pedagogika resocjalizacyjna	55	50	29	

Źródło: Jamovi 2022

Studenci uczestniczący w badaniu, studiujący na kierunku pedagogika specjalna oraz na kierunku pedagogika resocjalizacyjna, uzyskali podobną średnią liczbę punktów we wszystkich aspektach budujących postawę wobec osób z niepełnosprawnością – emocjach, przekonaniach i zachowaniu. Komponent emocjonalny testu PI-Mas jest wyrazem uniwersalnych emocji, które uważane są za podstawowe. Komponent dotyczący przekonań jest odzwierciedleniem myśli respondentów odnoszących się do interakcji społecznych z osobą z niepełnosprawnością. Komponent zachowań ukierunkowany jest na sprawdzenie rzeczywistych, nie zaś pozornych zachowań wobec osób z niepełnosprawnością: zachowań zbliżających, unikających i ucieczkowych²³. Analiza statystyczna wykazała, że nie występuje istotnie statystyczna zależność pomiędzy kierunkiem studiów respondentów a poszczególnymi aspektami postawy wobec osób z niepełnosprawnością. Braku tej zależności upatrywać można w podobnej motywacji do podejmowania obu kierunków studiów, niegdyś traktowanych wyłącznie nierozdzielnie. Motywacją bowiem do realizacji studiów pedagogicznych są zazwyczaj zainteresowania²⁴ oraz wizja poczucia satysfakcji z późniejszej pracy²⁵. Nie dowiedziono również istotnie statystycznej zależności pomiędzy poszczególnymi aspektami postawy: emocjami a przekonaniem ($p=0,464$), emocjami a zachowaniem ($p=0,289$) oraz przekonaniem a zachowaniem ($p=0,206$) ankietowanych wobec osób z niepełnosprawnością (tabela 2). Wynik ten koresponduje z modelem trójskładowym, w którym elementy postaw są względnie autonomiczne²⁶. Findler, Vilchinsky, Werner wskazują, że: „choć te trzy komponenty [postaw] wydają się mieć wspólny rdzeń, każdy z nich reprezentuje odrębny wymiar”²⁷.

Tabela 2 Badania własne: Macierz korelacji

²³ L. Findler, N. Vilchinsky, S. Werner, *The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS): Construction and Validation*, „Rehabilitation Counseling Bulletin” 2007, 50(3), s. 166-176.

²⁴ J. Michalak-Dawidziuk, *Motives for choosing initial teacher education by students in Poland and Portugal – theoretical and empirical background*, „Szkoła – Zawód – Praca” 2021, 21, s. 123-139.

²⁵ B. Dembicka, I. Zdanuk, *Determinanty wyboru uczelni i kierunku studiów w ocenie studentów i absolwentów polskich szkół wyższych*, „Akademia Zarządzania” 2023, 7(3), s. 377-396.

²⁶ E. Aronson, T. Wilson, R. Akert, *Psychologia społeczna. Nowe wydanie, rozszerzone i zaktualizowane*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2012.

²⁷ L. Findler, N. Vilchinsky, S. Werner, *The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS): Construction and Validation*, „Rehabilitation Counseling Bulletin” 2007, 50(3), s. 170.

		emocje	przekonania	zachowanie
emocje	r	—		
	Pearsona			
	df	—		
	p	—		
przekonania	r	-0.094	—	
	Pearsona			
	df	61	—	
	p	0.464	—	
zachowanie	r	0.136	0.161	—
	Pearsona			
	df	61	61	—
	p	0.289	0.206	—

Uwaga. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Źródło: Jamovi 2022

Podkreślić należy, iż w obu badanych grupach znalazły się pojedyncze wyniki skrajnie niepożądane – w aspekcie: emocje wobec osób z niepełnosprawnością. Sugeruje to konieczność promowania działań edukacyjnych związanych z problematyką dotyczącą niepełnosprawności wśród ankietowanych. Badania ukazały również wyniki skrajnie pożądane – w aspekcie: zachowania wobec osób z niepełnosprawnością – co jest pozytywnym prognostykiem dotyczącym postaw badanych wobec osób z niepełnosprawnością.

Pozyskane dane pozwalają na odpowiedź na postawiony problem badawczy, który przybrał formę pytania: Jakie są postawy wybranych studentów pierwszego roku kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna, wobec osób z niepełnosprawnością? Postawy te bowiem – mierzone testem PI-Mas – szeregują się poniżej środka skali, co uznać należy za postawy ambiwalentne (umiarkowane) badanych respondentów.

Wspomniane zostało, iż postawy wobec osób z niepełnosprawnością uwarunkowane mogą być czynnikami społeczno-demograficznymi. Andrzej Sękowski i Monika Niziołek dodają, że szczególnie istotne znaczenie w kreowaniu tychże postaw może mieć środowisko rodzinne²⁸. Obliczenia statystyczne danych uzyskanych w niniejszym badaniu nie potwierdzają wystąpienia istotnej statystycznie korelacji między płcią, wiekiem, aktualnym wykształceniem respondentów, profilem kształcenia w szkole średniej oraz wykształceniem rodziców / opiekunów prawnych badanych a uzyskanymi wynikami w teście PI-Mas. Wobec powyższego, należy założyć, że wśród badanych studentów czynniki determinujące łączą się ze sobą i oddziałują w sposób scalony²⁹. Wynik ten przynosi możliwość przypuszczenia, iż postawa wobec osób z niepełnosprawnością w badanej grupie może być formowana niezależnie od wspomnianych czynników. Nadbudowujący się bowiem nad wspomnianymi czynnikami może być kontekst kulturowy³⁰.

²⁸ A. Sękowski, M. Niziołek, *Uwarunkowania postaw wobec osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności*, „Przegląd psychologiczny” 2011, 54(4), s. 343-361.

²⁹ W. Łukaszewski, *Wielkie i te nieco mniejsze pytania psychologii*, Smak Słowa, Sopot 2015.

³⁰ Z. Kazanowski, A. Żyta, *Miejsce zamieszkania a akceptacja osób z niepełnosprawnościami*, „Forum Pedagogiczne” 2021, 11(1), s. 131-145.

4. Rekomendacje

Przedstawione wyniki badań ukazują, że wśród badanych studentów pierwszego roku kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna występują postawy wobec osób z niepełnosprawnością, które należy uznać za ambiwalentne (umiarkowane). Mimo, iż nie jest to negatywny obraz badanych w zakresie wspomnianych postaw, jednak niespełniający najwyższych standardów oczekiwań wobec przyszłych pedagogów³¹.

Brak występowania w niniejszym badaniu istotnej statystycznie korelacji między postawą badanych studentów pierwszego roku a ukończonym profilem szkoły średniej świadczy o konieczności rozważań nad ewentualnym wprowadzeniem lub intensyfikacją działań edukacyjnych dotyczących problematyki niepełnosprawności we wszystkich rodzajach szkół średnich. Podobne wnioski formułuje Marta Poremska i Filip Chrypankowski na podstawie badań dotyczących zrozumienia potrzeb osób z niepełnosprawnością przez uczniów szkół ogólnodostępnych i szkół katolickich³².

Występowanie postaw ambiwalentnych (umiarkowanych) badanych studentów wobec osób z niepełnosprawnością sugeruje również, że edukacja ww. studentów powinna zawierać treści dotyczące problematyki niepełnosprawności – od możliwie najwcześniejszych momentów kształcenia w uczelni. Wprawdzie badania Tomczyszyn, Pańczuk, Szepeluk ukazują, iż postawy studentów kierunków społecznych są pozytywniejsze wobec osób z niepełnosprawnością, aniżeli studentów innych kierunków studiów³³ – niemniej ww. edukacja powinna być obowiązkowa dla wszystkich studentów, w każdej uczelni wyższej w Polsce. Dodatkowym elementem wzmacniającym omawiane postawy pozytywne może być zaangażowanie w działania prospołeczne studentów i uczestnictwo w kulturze wyższej, co ośrodki akademickie również powinny zapewniać³⁴. Wspomnieć należy, iż płeć, wiek, aktualne wykształcenie respondentów, profil kształcenia w szkole średniej oraz wykształcenie rodziców / opiekunów prawnych badanych, które w niniejszym badaniu nie wykazują istotnie statystycznej korelacji z wynikami testu PI-Mas, może sugerować możliwość mniej skrepowanego budowania pożądanych postaw badanych wobec osób z niepełnosprawnością w toku późniejszego kształcenia. Jednakże koniecznym jest dokładne rozumienie kontekstu kulturowego dotyczącego niepełnosprawności, by formowanie postaw wobec wspomnianych osób było rzetelne.

Zakończenie

Zadaniem przeprowadzonego procesu badawczego było poznanie postaw wobec osób z niepełnosprawnością wybranych studentów pierwszego roku kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna. Zastosowany test PI-Mas wykazał, iż postawy badanych wobec osób z niepełnosprawnością są postawami ambiwalentnymi (umiarkowanymi). Wśród badanych wystąpiły pojedyncze postawy skrajnie negatywne w zakresie aspektu: emocje wobec osób z niepełnosprawnością oraz postawy skrajnie pozytywne w zakresie aspektu: zachowanie wobec tych osób.

Niniejsze badanie nie może stanowić uogólnienia poziomu postaw studentów kierunku pedagogika specjalna i studentów kierunku pedagogika resocjalizacyjna w Polsce wobec osób z niepełnosprawnością, jednakże daje podstawę do dalszych dociekań badawczych

³¹ Z. Janiszewska-Nieścioruk, S. Sadowska, *Problemy związane z probolońskim kształceniem pedagogów i nauczycieli w Polsce. Niepełnosprawność*, „Dyskursy pedagogiki specjalnej” 2016, 23, s. 13-31.

³² M. Poremska, F. Chrypankowski, *Potrzeby osób z niepełnosprawnością w opinii uczniów szkół ponadpodstawowych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2023, 9, s. 60-70.

³³ D. Tomczyszyn, A. Pańczuk, A. Szepeluk, *Postawy społeczne studentów wobec osób z niepełnosprawnościami*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2022, 86(2), s. 33-48.

³⁴ J. Białek, *Postawy włączające studentów w kontekście niematerialnych kapitałów człowieka*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2025, 15(15), s. 1-13.

dotyczących tychże postaw oraz determinant je budujących. Analiza badawcza podpowiada konieczność intensyfikacji (lub wprowadzenia) działań edukacyjnych dotyczących problematyki niepełnosprawności w szkołach średnich oraz w uczelniach wyższych w Polsce, na fundamencie rozumienia kontekstu kulturowego dotyczącego niepełnosprawności. Badania wspierają również motywację do podejmowania kolejnych projektów badawczych, ukazujących szczegółową konfrontację motywów wyborów kierunków studiów, których fundamenty historyczne są uznawane za tożsame, z prezentowaną postawą wobec drugiego człowieka, również tego z niepełnosprawnością.

Bibliografia:

1. Aronson E., Wison T., Akert R., *Psychologia społeczna. Nowe wydanie, rozszerzone i zaktualizowane*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2012.
2. Białek J., *Postawy włączające studentów w kontekście niematerialnych kapitałów człowieka*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2025, 15(15), s. 1-13.
3. Chmielewski J., Raczkowski M., *O tożsamości dydaktycznej pedagogiki resocjalizacyjnej na tle rozwoju kształcenia studentów*, „Przegląd Pedagogiczny” 2025, 1, s. 52-71.
4. Chodkowska M., Kazanowski Z., *Socjopedagogiczne konteksty postaw nauczycieli wobec edukacji integracyjnej*, Wyd. UMCS, Lublin 2007.
5. Dembicka B., Zdanuk I., *Determinanty wyboru uczelni i kierunku studiów w ocenie studentów i absolwentów polskich szkół wyższych*, „Akademia Zarządzania” 2023, 7(3), s. 377-396.
6. Findler L., Vilchinsky N., Werner S., *The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS): Construction and Validation*, „Rehabilitation Counseling Bulletin” 2007, 50(3), s. 166-176.
7. Gazdulska M., *Postawy społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnościami w ujęciu historycznym i współczesnym*, „Seminare” 2008, 25, s. 281-288.
8. Grabowski A., *Ambiwalencja postaw interpersonalnych w sytuacji stałego kontaktu i po jego zakończeniu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
9. Janiszewska-Nieścioruk Z., Sadowska S., *Problemy związane z probolońskim kształceniem pedagogów i nauczycieli w Polsce*, „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej” 2016, 23, s. 13-31.
10. Kanar M., *Postawy studentów wobec osób z niepełnosprawnością ruchową oraz osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Ogrody Nauk i Sztuk” 2021, 11, s. 127-138.
11. Kapias J., *Postawy studentów pełnosprawnych wobec studentów z niepełnosprawnością w percepcji studentów z niepełnosprawnością*, [w:] *Przestrzeń i odmienność – pasje i zaangażowanie młodych pedagogów specjalnych*, red. A. Wojtas-Rduch, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, s. 19-30.
12. Kazanowski Z., Żyta A., *Miejsce zamieszkania a akceptacja osób z niepełnosprawnościami*, „Forum Pedagogiczne” 2021, 11(1), s. 131-145.
13. Konopczyński M., *Potencjał pedagogiki resocjalizacyjnej*, „Resocjalizacja Polska” 2018, 16, s. 5-8.
14. Kossewska J., *Spółczesność wobec osób niepełnosprawnych – postawy i ich determinanty*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis Studia Psychologica” 2003, 14, s. 39-59.
15. Kozioł B., *Nauczyciel kiedyś i dziś. Zmiany w postrzeganiu osoby preceptora i jego funkcji wychowawczo-edukacyjnej*, „Kultura i wychowanie” 2024, 1(25), s. 49-68.
16. Krause A., *Edukacja włączająca w dyskursie hipokryzji*, „Studia z teorii wychowania” 2023 14, 1(42), s. 85-101.

17. Łukaszewski W., *Wielkie i te nieco mniejsze pytania psychologii*, Smak Słowa, Sopot 2015.
18. Michalak-Dawidziuk J., *Motives for choosing initial teacher education by students in Poland and Portugal – theoretical and empirical background*, „Szkola – Zawód – Praca” 2021, 21, s. 123-139.
19. Moskal D., *Socjokulturowe ujęcie emocji. Emocje a postawy społeczne*, [w:] *Zależności i zjawiska społeczne – interdyscyplinarne rozważania naukowe*, red. J. Kozłowska, I. Domina, Wyd. Naukowe TYGIEL sp. z o.o., Lublin 2022, s. 29-37.
20. Olejnik U., *Gotowość do akceptacji osoby z niepełnosprawnością w grupie rówieśniczej a postawy zdystansowania versus tolerancyjności młodzieży słabowidzącej*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2021, 1(51), s. 23-41.
21. Poremska M., Chrypankowski F., *Potrzeby osób z niepełnosprawnością w opinii uczniów szkół ponadpodstawowych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2023, 9, s. 60-70.
22. Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.
23. Radlińska I., Starkowska A., Kożybska M., Flaga-Gieruszyńska K., Karakiewicz B., *The multidimensional attitudes scale towards persons with disabilities (MAS) – a Polish adaptation (MAS-PL)*, „Annals of Agricultural and Environmental Medicine” 2020, 27(4), s. 613-620.
24. Sękowski A., Niziołek M., *Uwarunkowania postaw wobec osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności*, „Przegląd psychologiczny” 2011, 54(4), s. 343-361.
25. Tomczyszyn D., Pańczuk A., Szepeluk A., *Postawy społeczne studentów wobec osób z niepełnosprawnościami*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2022, 86(2), s. 33-48.
26. Twardowski A., *Kontrowersje wokół społecznego modelu niepełnosprawności*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2019, 2(16), s. 7-23.
27. Wojciszke B., *Psychologia społeczna*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2011.
28. Wolska-Zogata I., *Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych – przegląd badań*, „Współczesne Pielęgniarstwo i Ochrona Zdrowia” 2012, 1(4), s. 81-86.
29. Zimbardo P., Leippe M., *Psychologia zmiany postaw i wpływu społecznego*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2004.

Gudowo 22, 78-500 Drawsko Pomorskie.